

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

• М Е М У А Р И Т А Щ О Д Е Н Н И К И •

В О Л О Д И М И Р
ВИННИЧЕНКО

Щоденники

1 9 3 2 — 1 9 4 2

Харків
«Фоліо»
2021

1932

1 січня. Чиста, гідна зустріч нового року — салата, кисле молоко, фрукти. Музика в радіо. В постелі до 12-ї. Тиша й розмова про можливість виїзду на Україну. І сьогодні бадьорість, ясність голови, почуття сили й працездатності.

Психічні новачки, як і фізичні, стають автоматичними й підсвідомими і вимагають чесности з собою.

2 січня. Все більше й більше порожніє для нас капіталістична цивілізація. З кожним днем стає ясніше ця порожнеча. Все, чим пишається і тішиться сучасне європейське суспільство, для нас загубило всяку принаду. Навіть дечим вже викликає огиду. Коли б нам упали з неба мільйони, ми б не знали, куди їх дівати. Ми вже не можемо «гарно жити». Ні «гарної» кухні, ні тонких вин, ні вимашчених солодоців ми вже не розуміємо. А це — величезна частина життя «цивілізованого» людства: брильянти, золоті прикраси, шикарний одяг — смішна дурниця. Навіть гарне помешкання з великими ясними кімнатами губить колишню цінність. Коли я з приємністю живу в своєму курені, коли ми жили чотири місяці в шатрі в лісі, ходили без ніяких одягів, то навіщо ці «власні будинки»? Закуток виживається до краю і остаточно виникає потреба їхати або на Україну або... подалі геть від «цивілізації». А що духовний бік вимер давно, то наша самотність є найкращий показчик.

Візита Глуценка. Після вернісажу.

3 січня. Коли робиться генеральний підрахунок усього життя, всі інші рахунки гублять усяку вагу. Коли людину потягнуто до відповідальності за її власне життя, всяка інша відповідальність перед людьми для неї не має ні інтересу, ні страху.

4 січня. Давно чи міг я коли-небудь думати, що буду зносити на своєму плечі хворого Перепелицю й везти його до шпиталю. Того самого Перепелицю, якого ще кілька тижнів тому не міг згадувати без обурення й огиди. Тепер усі його пакості супроти мене, все зло, зроблене мені, нічого не викликають.

5 січня. Виїзд на острів. Любий, тихий, затишний курінь мій. Любі, тихі, затишні співмешканці мої, які не затруднюють ні себе, ні інших ні словами, ні ділами. Розуміється, зараз же зварено борщ. Пообідав борщем і яблуком з медом.

6 січня. «Нова заповідь».

7 січня. Німецький публіцист (?) Людвіг Бауер написав книгу «Morgen wieder Krieg». Цю книгу перекладено на фран[цузьку] мову. Це зойк розумного, освіченого, ліберального буржуа. Це зойк людини, яка бачить прірву, неминучу загибель і яка від того щира, як бувають щирі перед смертю. Війна, на думку Бауера, буде завтра, себто хутко, дуже хутко. Війна ця не дасть нічого «цивілізації», крім її загибелі. (Під «цивілізацією» треба підставляти капіталістичний лад, і тоді всі потаєнні ходи думання й почування п. Бауера стають видними, як ходи комах у розрізі комашника. Цікаво, як він перебирає всілякі причини можливої війни: і націоналізм, і егоїзм, і воєнничі атавістичні почуття, і скруту (окривджених народів і ще та ще). Але головної, сутньої праматері всіх цих причин, класового поділу людства, віджилого устрою його, експлуатації, імперіалізму буржуазії кожної найбільшої держави, цього він не бачить, не згадує ні одним словом. І тому, розуміється, шукаючи засобів запобігти війні, він нічого іншого не знахо-

дить, як провадити пропаганду проти війни. Більше нічого. Навіть індивідуальної відмови вживати зброю, як рекомендує Айнштайн, він не рекомендує. Це вже непослух владі.

Характерне ще таке: умисне змішування до купи націоналізму, фашизму, анархії й більшовизму. Людина удає, що не розуміє різниці між ляпасом і шибеницею. Фашизм і націоналізм для Бауера, розуміється, неприємні й небажані, як можуть бути неприємні ляпаси хулігана. Але більшовизм є шибениця, смерть, знищення Бауерів. Не бачити, не розуміти цього можна тільки з соромливості. Бауер не фашизму боїться та й не війни, а от цієї шибениці. Не сама війна страшна, а те, що вона неминуче потягне за собою. Щоб налякати кого слід, він пише: про страхіття анархії, загибель культури, здичавіння й такі інші наївні річі. Лякає технікою газової війни. Але це тільки для того, щоб інші Бауери не гралися з вогнем, щоб не зачепили духу, який зашморгне на їхній шиї шворку. Коли б Бауер був певен, що капіталізм («цивілізація») утримається, що весь лад цей лишиться й після війни, о, він би ще й кликав до війни. І є в цьому тільки в нього різниця з Гітлером і Муссоліні.

15 січня. Мабуть, і цього тижня нема нічого з Харкова. Невже вони серйозно гадають, що вся справа в грошах, що аби присилати мені гроші й я буду задоволений. Невже ні з моїх праць, ні з листів їм не видно, що це абсолютно не так?! Безумно гидко знову писати, знову «роз'яснити». Коли б не «Щастя», плюнув би й ніколи ніяк не обзивався. Але треба ж довести до якогось краю цю книгу.

Чомусь нема ні журналів, ні ніяких книжок з України. Не видають більше нічого? Руські, кажуть, виходять досить акуратно. Значить, як кому, то папір є?

17 січня. У Перепелиці. З'явився Борщак. Людина, яка мені не зробила нічого злого, але яка викликає в мені бажання розчавити їй голову чоботом і чобіт той викинути.

Après midi з Мією С. Бідна кротка жіночка: вона не вміє танцювати. Молода, гарна, мила, живе весь час у Парижі, французенка і... не вміє танцювати, хоча страшенно любить. «Де»-Севрюк здорово її прикув до кухні й спальні. «Соціаліст»-революціонер «Де»-Севрюк показав їй революцію і соціалізм.

27 січня. Дивні люди вчені. Їхні формули, їхня хитромудрість, їхня схоластична математика відбирає в них просту, елементарну логіку. В астрономії провадиться саме тепер диспут: чи є всесвіт острів, чи ряд островів усесвітів. Одні математично вираховують, що тільки один острів, а другі, що багато островів. Але одного питання вони не зачіпають: а що за тим островом чи островами? Порожнеча? А доки ж вона сягає, та порожнеча, і що за нею?

2 лютого. Лист від Скрипника (Видно, що «Щ[астя]» не буде дозволене до видання в СРСР. Чи вважають за шкідливе видання «Щ[астя]» за кордоном.

7 лютого. Ворожнеча, боротьба націй, клясів, родин, індивідів.

Безлад економічний, криза безробіття, голод і злидні.

Загальне пригнічення, несвідоме чекання неминучої катастрофи, зміни.

Зростання клясової свідомості пролетаріатом свого історичного призначення.

Страх соц[іалістичної] революції й комунізму, запобігання перед працею.

Збіднювання перед іншими, підробляння себе під працю. Зникання непошани до праці, навіть до фізичної.

Загибання аристократії (Англія, Франція). Намагання аристократії повернути колишнє своє соц[іальне] становище. Боротьба кляс. У Німеччині, роля гітлерівщини, використання нац[іональної] кривди на користь панівних кляс. Реставрац[ійні] заходи Гогенцоллернів.

1933

15 лютого. Запитання: чи вони мене остаточно, свідомо вбивають як письменника чи тільки запекло граються з моїм життям.

7 квітня. Одержав чергове число «Бюлетеня опозиції». Троцький через 13 років пише те саме, тими самими словами, що написав я в 1920 р. («Револуція в опасности»). Мені в 1920 р. здавалося, що те, що я помітив, визначало гостру небезпеку для революції й що треба було бити на сполох. Тим часом революція проіснувала після мого крику ще 13 років. Тепер кричить Троцький. Правда, до його крику прислухаються уважніше, ніж до мого, але це не значить, що революція в СРСР ще не протягне 13 років. Од душі бажаю, щоб крик та гвалт Троцького так само справдився, як і мій.

8 квітня. Знову чудовий день, знову маленька креатизація щастя. Мені здається, що той стан, в якому я перебуваю ці дні, дуже недалекий від того, який можна назвати щастям, цілковитою погодженістю своїх сил.

10 квітня. Одностайне з Кохою визнання щасливості стану.

24 квітня. Іде четвертий місяць некуріння.

25 квітня. Читаю Уеллса «Сон». Перехопив мою ідею. Не можу сказати, що він її обробив так, щоб я заздрив. Та навіть і не так, щоб я все ж таки потім колись не взявся й собі за неї.

26 квітня. Проти паніки маси, мені здається, ще не знайдено ніяких дійсних засобів, ні терор, ні уступки, ні перспектива страхіть — ніщо не спиняє в її гонах кудись. І в тому гоні топчуться без жалю величезні здобутки людства.

27 квітня. Уеллс тільки попсував. Беручись виступати немовби бунтарем і революціонером супроти сучасного суспільства, він, очевидно, не має ні духу, ні навіть теми.

7 травня. Коха і хлопчик. Сталося. Не треба стучатись і заважати. Хай буде повнота й у неї. «Ні розпитів, ні «ізливання».

15 травня. В газетах попахе війною. Гітлер помахе шаблею нам. Народ од усього цього струсується божевіллям. І готов вірити, що настане добробут. В середу мав казати в рейхстазі промову Гітлер. Цієї промови жде весь світ з напруженням. Од цієї промови залежатиме, як скоро німецький народ кине́ться помирати. Соромно жити серед цих людей.

5 червня. Вичитав про самогубство М. Хвильового.

7 червня. Вштрикання власної крові проти занадтої чутлості шкіри.

10 червня. Аналіза Вассермана дала цілковитий негатив.

11 червня. Спростування Троцького з приводу чуток про його повернення в СРСР. Значить, мої сумніви мали рацію.

28 червня. Коха: «Людина повинна жити нормально не менше 125 років. Старість може бути відсунена і зроблена тихою, безболісною».

З М І С Т

«Кому повім печаль мою?..» (Неопубліковані щоденники <i>В. Винниченка</i>). <i>Галина Сиваченко</i>	3
1932	8
1933	35
1934	45
1935	70
1936	89
1937	111
1938	146
1939	191
1940	263
1941	325
1942	370
Примітки. <i>Галина Сиваченко</i>	420